

List do Redakcji
Letter to Editor

Wojciech Chagowski

Nie wszyscy ludzie lubelskiego Zakładu Medycyny Sądowej (1950–1957)

Not all the people of the Department of Forensic Medicine in Lublin (1950–1957)

Katedra i Zakład Medycyny Sądowej, Uniwersytet Medyczny w Lublinie, Polska
Chair and Department of Forensic Medicine, Medical University of Lublin, Poland

Słowa kluczowe: medycyna sądowa, historia, Zofia Tomaszewska, Zdzisława Czuczwarowa, Aleksandra Jaklińska.

Key words: forensic medicine, history, Zofia Tomaszewska, Zdzisława Czuczwarowa, Aleksandra Jaklińska.

W latach 1949–1952 pracę w Zakładzie Medycyny Sądowej w Lublinie rozpoczęło sześć osób. Dzięki ich działalności naukowej lubelski ośrodek wkrótce znalazł się w czołówce najlepszych w Polsce w dziedzinie tanatologii, toksykologii i orzecznictwa sądowo-lekarskiego. Jedną z tych osób był prof. Andrzej Jakliński, którego sylwetkę przedstawiono już na łamach *Archiwum Medycyny Sądowej i Kryminologii* [1].

Po jednym z wykładów prof. Witold Dżułyński zapytał swoich studentów, czy znajdują się wśród nich chętni do pracy w zakładzie medycyny sądowej. Podeszły wówczas do niego dwie studentki – Zofia Tomaszewska i Zdzisława Zajączkowska. W ten sposób 1 listopada 1949 r. rozpoczęła pracę późniejsza prof. Tomaszewska.

Urodziła się 7 stycznia 1923 r. w Wielkiej Wsi k. Wąchocka jako córka Antoniego Piątkowskiego, kierownika szkoły powszechnej w Nowej Wsi, i Zofii z Rumińskich. Kiedy wybuchała wojna, jej ojciec

Between 1949 and 1952, six people started working in the Department of Forensic Medicine in Lublin. All of them were instrumental in helping the Department to become one of the leading centres of thanatology, toxicology and medical jurisprudence in Poland. One of them was Prof. Andrzej Jakliński, whose achievements and contribution were described in the previous article [1].

After one of the lectures, Prof. Witold Dżułyński asked his students to apply for a job at the Department of Forensic Medicine. Two of them, Zofia Tomaszewska and Zdzisława Zajączkowska, replied to the invitation. Zofia Tomaszewska, eventually prof. Tomaszewska, started working at the Department on 1 November 1949.

Zofia Tomaszewska née Piątkowska was born on 7 January 1923 in Wielka Wieś near Wąchock as the daughter of Antoni, director of the primary school in Nowa Wieś, and Zofia née Rumińska. When the war

służył w 8. pułku ułanów w Krakowie w stopniu podporucznika (17 września 1939 r. został aresztowany przez Rosjan i rozstrzelany w Charkowie w kwietniu 1940 r.).

Po ukończeniu szkoły powszechnej rozpoczęła naukę w gimnazjum w Puławach, gdzie ukończyła dwie klasy. Następnie przeniosła się do III klasy Gimnazjum Państwowego im. Tytusa Chałubińskiego w Radomiu. Tam też w 1938 r. ukończyła I klasę liceum humanistycznego.

Podczas okupacji pracowała jako maszynistka w Wydziale Budowlanym Górniczych Zakładów w Starachowicach. Po wyzwoleniu w 1944 r. rozpoczęła naukę w II klasie liceum humanistycznego w Starachowicach, w którym w lipcu 1945 r. zdała egzamin dojrzałości. We wrześniu 1945 r. została przyjęta na I rok Wydziału Lekarskiego Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej (UMCS) w Lublinie. Studia – już na Akademii Medycznej (AM) – w Lublinie ukończyła w 1951 r. (12 grudnia 1951 r. uzyskała dyplom). Od 1 września 1951 r. pracowała na AM jako asystent, a od 1 maja 1952 r. jako starszy asystent. W 1954 r. została specjalistą I stopnia, natomiast cztery lata później, 28 stycznia 1958 r., specjalistą II stopnia.

W 1964 r. obroniła pracę doktorską pt. „Badania doświadczalne nad zachowaniem się kwasu neuraminowego w surowicy ludzkiej po urazach czaszki”. Jej promotorem był prof. Dżułyński, zaś recenzentami doc. Jakliński i doc. Władysław Widy [2].

Ryc. 1. Od lewej Zofia Tomaszewska i Władysław Nasiłowski [archiwum zakładu]

Fig. 1. From the left Zofia Tomaszewska and Władysław Nasiłowski [departmental archives]

broke out, her father, in the rank of lieutenant-colonel, served in the 8th Uhlan Regiment in Cracow (he was arrested by the Russians on 17 September 1939 and shot in Kharkiv in April 1940).

After graduating from primary school, Zofia Tomaszewska began her education in the middle school in Puławy, where she completed two classes. Then she changed schools and started her third grade of secondary education at the Tytus Chałubiński State Secondary School in Radom (where she also completed the first class of the humanities secondary school in 1938).

During the occupation she worked as a typist in the Department of Mining Plant Construction in Starachowice. After the liberation in 1944, she resumed the second grade of the humanities secondary school in Starachowice, where she passed her school leaving exam in July 1945. In September 1945 she was admitted to the first year of the Faculty of Medicine of Maria Curie-Skłodowska University in Lublin. She completed her studies at the Medical Academy of Lublin in 1951 and received her diploma on 12 December 1951. On 1 September 1951 she was employed by the Medical Academy as an assistant and on 1 May 1952 she was promoted to senior assistant. In 1954, she completed her first degree specialization, and on 28 January 1958 she completed her second degree specialization. In 1964 she defended her doctoral dissertation “Experimental research on

Ryc. 2. Gimnazjum i Liceum im. T. Chałubińskiego w Radomiu – obecnie Muzeum Regionalne [archiwum własne]

Fig. 2. T. Chałubiński Middle and Secondary School in Radom – currently Regional Museum [author's own archive]

Od 1 października 1964 r. zajmowała stanowisko adiunkta Katedry i Zakładu Medycyny Sądowej. W 1972 r. przedstawiła rozprawę habilitacyjną pt. „Badania nad wartością diagnostyczną oznaczeń kwasu neuraminowego (N-acetyloneuraminowego) w medycynie sądowej” napisaną pod kierownictwem prof. Jaklińskiego. Recenzentami pracy byli prof. Edmund Chróścielewski, prof. Dżułyński oraz prof. Bolesław Popielski [2]. Po habilitacji Zofia Tomaszewska pracowała na AM w Lublinie – najpierw na stanowisku docenta, a od 1988 r. jako profesor.

Kierowała pracownią serologiczną. Ponadto przez wiele lat pracowała jako wolontariuszka w klinice pediatrycznej. Jednocześnie od 1954 r. była również zatrudniona w orzecznictwie inwalidzkim, początkowo jako przewodnicząca Obwodowej Komisji ds. Inwalidztwa i Zatrudnienia przy Zakładzie Ubezpieczeń Społecznych Oddział w Lublinie, a od 1961 r. jako przewodnicząca Wojewódzkiej Komisji ds. Inwalidztwa i Zatrudnienia. Współpracowała z oddziałem produktywizacji inwalidów, związkiem inwalidów niewidomych oraz wojewódzkim oddziałem Związku Inwalidów Wojennych. W 1952 r. została biegłym lekarzem Okręgowego Sądu Ubezpieczeń Społecznych w Warszawie. Od 1964 r. do przejścia na emeryturę sprawowała nadzór nad działalnością orzeczniczą biegłych lekarzy powołanych przez Okręgowy Sąd Ubezpieczeń Społecznych.

Była współautorką podręcznika dla studentów medycyny sądowej z 1972 r., w którym opisała zasady orzecznictwa karnego, cywilnego i ubezpieczeniowego. Dziedziny te stanowiły szczególną domenę

the behaviour of neuraminic acid in human serum after skull injuries” written under the direction of Prof. Dżułyński. The dissertation’s reviewers were doc. Jakliński and doc. Władysław Widy [2].

She worked as an assistant professor at the Department of Forensic Medicine since 1 October 1964. Her post-doctoral dissertation “Research on the diagnostic value of neuraminic acid (N-acetyloneuraminic acid) determinations in forensic medicine” was written in 1972 under the direction of Prof. Jakliński. The reviewers were: Prof. Edmund Chróścielewski, Prof. Dżułyński and Prof. Bolesław Popielski [2]. After the defence of the post-doctoral dissertation she worked at the Medical Academy of Lublin, first as an associate professor (*docent*) and since 1988 as a professor.

She was the head of the serological laboratory. Moreover, for several years she worked as a volunteer in the Paediatric Clinic. Since 1954 she also worked as a medical examiner for the disabled, initially as the chairwoman of the District Disability and Employment Commission at the Lublin Branch of the Social Insurance Institution, and since 1961 as the chairwoman of the Regional Disability and Employment Commission. She has cooperated with the Employment Centre for People with Disabilities, the Association of the Blind and the Regional Association of the War Disabled. In 1952, she became a specialist doctor at the District Social Insurance Court in Warsaw. From 1964 until her retirement she supervised the judicial activities of the experts appointed by the District Social Insurance Court.

Ryc. 3. Od lewej Zofia Tomaszewska i Andrzej Jakliński [archiwum zakładu]

Fig. 3. From the left: Zofia Tomaszewska and Andrzej Jakliński [departmental archives]

Ryc. 4. Od lewej Edmund Chróścielewski i Zofia Tomaszewska [archiwum zakładu]

Fig. 4. From the left: Edmund Chróścielewski and Zofia Tomaszewska [departmental archives]

jej zainteresowań – pod tym względem prof. Tomaszewska była bardzo podobna do prof. Dżułyńskiego.

Wyszła za mąż za Edmunda Tomaszewskiego, który był magistrem prawa i pracował jako radca prawny. Mieli troje dzieci: Jacek ukończył Politechnikę Wrocławską, a Andrzej i Maria Wydział Lekarski AM w Lublinie.

27 września 1993 r. prof. Tomaszewska zdecydowała się przejść na emeryturę. Jej współpracownicy żegnali ją wówczas następującymi słowami: *Pamięć o latach minionych przyzywa na usta dziękczynienie za naukę, za wsparcie, za radość i nadzieję dalszych spotkań. Otwartość i życzliwość Pani Profesor pozostawia w każdym z nas niezatarty ślad. Każę starać się, by czynić podobnie.* Mimo to jeszcze przez kilka lat była związana z lubelskim zakładem, opiniując w sprawach ubezpieczeniowych dla Sądu Pracy Ubezpieczeń Społecznych w Lublinie. Zmarła 18 stycznia 2020 w wieku 97 lat.

Drugą osobą, która odpowiedziała na apel prof. Dżułyńskiego, była Zdzisława Zajączkowska-Czuczwar. Urodziła się 5 sierpnia 1924 r. w Stanisławowie (obecnie Ukraina) [3]. W 1930 r. przenieśli się z rodzicami do Łodzi, a w 1933 r. osiadła w Lublinie, gdzie ukończyła szkoły podstawową i średnią. Podczas okupacji uczęszczała m.in. do szkoły chemicznej przy Alejach Raclawickich. Jej ojciec uniknął wywózki do Katynia dzięki temu, że podczas selekcji okrążonych i już rozbrojonych żołnierzy w rejonie Równego (obecna Ukraina) zerwał z munduru pagony oficerskie i przeszedł na stronę szeregowych żołnierzy. Enkawudzista dokonujący przeglądu kazał mu pokazać ręce i stwierdził, że są

She was a co-author of a textbook for forensic students published in 1972, in which she described the principles of criminal, civil and insurance jurisprudence, which was of particular interest to her. In this respect, she did not differ much from Prof. Dżułyński.

Zofia Tomaszewska married Edmund Tomaszewski, who graduated from law studies and worked as a legal adviser. She had three children: Jacek, who graduated from the Wrocław University of Technology, and Andrzej and Maria, who graduated from the Medical Faculty of the Medical Academy of Lublin.

Zofia Tomaszewska retired on 27 September 1993; her colleagues then said: *The memory of the past years requires thanks for the lessons, for the support, for the joy and hope for further meetings. Your openness and kindness leaves an indelible mark in each of us. It makes us try to do the same.* Despite her retirement, she worked in the Department for several years, preparing opinions on insurance cases for the Social Insurance Labour Court in Lublin. She died on 18 January 2020, at the age of 97.

Another person who responded to Prof. Dżułyński's invitation was Zdzisława Zajączkowska-Czuczwar, born on 5 August 1924 in Stanisławów (now Ukraine) [3]. In 1930, she moved with her parents to Łódź, and in 1933 she settled in Lublin, where she graduated from primary and secondary school. During the occupation, she attended, among others, a chemical school in Aleje Raclawickie. Her father was spared a "trip" to Katyn – during the selection of the soldiers encircled and disarmed in the Rivne region (today's Ukraine) he ripped off officer

Ryc. 5. Prof. Zofia Tomaszewska [archiwum zakładu]
Fig. 5. Prof. Zofia Tomaszewska [departmental archives]

gładkie, pojmany żołnierz nie mógł więc być szeregowcem tylko oficerem. Ostatecznie przyjął jednak wyjaśnienie ojca prof. Zajączkowskiej-Czuczwar, że ten przez trzy miesiące przebywał w szpitalu z powodu tyfusu i pozwolił mu wrócić do domu.

Zdzisława Zajączkowska-Czuczwar wyszła za mąż w 1950 r., a rok później uzyskała dyplom lekarza AM w Lublinie. Zaczęła jednak pracować w lubelskim zakładzie już w 1950 r., początkowo jako wolontariusz, a od 1 września 1951 r. jako asystent. 28 stycznia 1958 r. ukończyła specjalizację II stopnia z zakresu medycyny sądowej. Wraz z początkiem września 1953 r. objęła stanowisko starszego asystenta. W 1964 r. obroniła doktorat pt. „Badania doświadczalne nad zatorami tłuszczowymi u królików ze szczególnym uwzględnieniem ich lokalizacji w płucach, mózgu i nerkach”. Promotorem pracy był prof. dr hab. Alfred Tuszkiewicz, natomiast jej recenzentami prof. Jakub Chlebowski i doc. Tomasz Borkowski [2].

Profesor Zajączkowska-Czuczwar pracowała do przejścia na emeryturę w 1984 r. Na początku zajmowała się wszystkim, co wchodziło w zakres obowiązków medyka sądowego – tanatologią, toksykologią, serologią i orzecznictwem, później zaś skupiła się przede wszystkim na dowodach rzeczowych badanych w pracowni serologicznej i szeroko rozumianej tanatologii.

Była osobą niezwykle energiczną, stale uśmiechniętą. Jej obecność ożywiała zakład. Mówiła i chodziła bardzo szybko. Mawiała, że ma w sobie jakąś domieszkę krwi węgierskiej – istotnie karnacja jej

Ryc. 6. Zdzisława Zajączkowska-Czuczwar [archiwum zakładu]

Fig. 6. Zdzisława Zajączkowska-Czuczwar [departmental archives]

epaulettes and joined private soldiers. An NKVD officer ordered him to show his hands and said that they were smooth, so he could not be a private, but an officer – but he accepted the explanation that the soldier stayed in hospital for 3 months because of typhus and let him go home.

Zdzisława Zajączkowska-Czuczwar got married in 1950 and in 1951 she received her medical diploma from the Medical Academy in Lublin. She started working in the Department as a volunteer on 1 January 1950. From 1 September 1951, she was employed as an assistant. She obtained a second degree specialization in forensic medicine on 28 January 1958. From 1 September 1953, she worked as a senior assistant. She defended her doctorate in 1964; her dissertation “Experimental research on fat embolisms in rabbits with particular emphasis on their location in the lungs, brain and kidneys” was written under the direction of Prof. Alfred Tuszkiewicz. The reviewers were: Prof. Jakub Chlebowski and doc. Tomasz Borkowski [2].

Zdzisława Zajączkowska-Czuczwar worked until her retirement in 1984. Initially, she dealt with everything that was within the scope of her duties (thanatology, toxicology, serology and jurisprudence), and then she examined the evidence in a serology laboratory and dealt with broadly defined thanatology.

Zdzisława Zajączkowska-Czuczwar was an extremely energetic person, always with a smile on her face. Her presence “animated” the Department. She spoke and walked very fast. She said about herself

Ryc. 7. Zdzisława Zajączkowska-Czuczwar przy pracy [archiwum zakładu]

Fig. 7. Zdzisława Zajączkowska-Czuczwar at work [departmental archives]

skóry była ciemna. Pisała dziesięcioma palcami na mechanicznej maszynie do pisania z szybkością kabinu maszynowego, przez co czcionki niejednokrotnie blokowały się jej na taśmie, ponieważ nie dawała im czasu na powrót do pierwotnej pozycji.

Zmarła 27 kwietnia 2005 r. Została pochowana na cmentarzu przy ul. Lipowej w Lublinie.

Trzecią osobą, która w 1950 r. rozpoczęła pracę w lubelskim zakładzie, był prof. Jakliński [1]. To jemu należy przypisać zorganizowanie od podstaw pracowni serologicznej, za moment jej powstania przyjmuje się jednak umownie 1958 r., kiedy zatrudniono w niej laborantkę Halinę Czapłę (ur. 6 kwietnia 1921 r.). Zajmowała to stanowisko nieprzerwanie aż do przejścia na emeryturę w 1981 r. [3]. Za czasów prof. Jaklińskiego – po skompletowaniu niezbędnej aparatury i uzyskaniu dostępu do odpowiednich pomieszczeń – zainicjowano natomiast planową działalność naukowo-badawczą – tym bardziej że dysponowano już wówczas własną zwierzętarnią (o którą dbała Janina Nakonieczna, ur. w 1916 r., pracująca w latach 1956–1963), co pozwalało na podjęcie badań doświadczalnych. Główną tematyką działalności stały się: badania pośmiertne płynów ustrojowych pod kątem możliwości określania czasu zgonu, badania biochemiczne dotyczące oznaczeń kwasu neuraminowego, badania nad toksykologią alkoholu etylowego i metylowego, badania nad zespołami chorobowymi, uwarunkowanymi genetycznie (prowadzone wspólnie z Instytutem Pediatrii), badania nad toksycznym działaniem baru, chlorku litu oraz nad ochronną rolę kwasu tioktanowego w uszkodzeniach wątroby, badania toksykologii leków psychotropowych, zagadnienia śmierci z powodu utonięcia, ocena dotychczasowych metod badania płam nasienia oraz problematyka orzecznictwa sądowo-lekarskiego [4, 5].

Aleksandrze Jaklińskiej, Mieczysławie Trojanowskiej i laborantce Zofii Grabowskiej zawdzięcza się zorganizowanie pracowni chemiczno-toksykologicznej, z której później wyodrębniła się pracownia trucizn lotnych.

Aleksandra Jaklińska, z domu Kimla, urodziła się 21 listopada 1923 r. w Leksandrowej k. Tarnowa. Jej ojciec Karol (1889–1945) był z zamiłowania taternikiem, a matka Maria Madej (1899–1987) kochała śpiew i grę na fortepianie; stworzyła nawet domowy chór, w którym śpiewała tzw. drugim głosem. Alek-

that she had some admixture of Hungarian blood; indeed her skin was dark. She was an efficient touch typist; she typed so fast that many times the keys were locked because she did not give them time to return to their original position.

Zdzisława Zajączkowska-Czuczwar died on 27 April 2005 and was buried in the cemetery on Lipowa Street in Lublin.

Professor Jakliński was the third person who started working in the Department in 1950 [1]. It is to him that the complete organization of the serological laboratory should be attributed. The laboratory was actually established in 1958, when laboratory technician Halina Czapla (born 6 April 1921) was hired to work in the laboratory and worked there continuously until her retirement in 1981 [3]. The proper scientific and research work in the Department began after the purchase of all the necessary equipment and preparation of appropriate rooms, i.e. when the head of the Department was Prof. Jakliński. At that time, the Department had its own house for animals (managed by Janina Nakonieczna, born in 1916, who worked in the Department between 1956 and 1963). The Department was then able to start experimental research – it conducted post-mortem examinations of body fluids to determine the time of death; biochemical tests to determine neuraminic acid; toxicological tests of ethyl and methyl alcohol; research on genetically conditioned disease syndromes (together with the Institute of Paediatrics); research on the toxic effects of barium, lithium chloride and the protective role of thiocanoic acid in liver damage; toxicological studies of psychotropic drugs; examination of death due to drowning; evaluation of existing methods of sperm stain examination and drawing up opinions in forensic cases [4, 5].

The organization of a chemical and toxicological laboratory, from which the laboratory of volatile poisons was later separated, is attributed to Aleksandra Jaklińska, Mieczysława Trojanowska and Zofia Grabowska, a laboratory technician.

Aleksandra Jaklińska née Kimla was born on 21 November 1923 in the village of Leksandrowa near Tarnów. Her father Karol (1889–1945) loved mountain climbing, her mother Maria Madej (1899–1987) loved singing and play the piano; she created a home choir in which she sang a second voice. Her father inspired her to fall in love with mountains and hiking.

Ryc. 8. Aleksandra Jaklińska [dzięki uprzejmości prof. Jaklińskiej]
Fig. 8. Aleksandra Jaklińska [courtesy of Prof. Jaklińska]

sandra od ojca zaraziła się miłością do gór i pieszych wędrówek.

W 1929 r. przeniosła się z rodzicami do Tarnowa – ojciec dostał pracę w Państwowej Fabryce Związków Azotowych w Mościcach (obecnie dzielnica Tarnowa), a matka w szkole ćwiczeń w Państwowym Seminarium Nauczycielskim – gdzie skończyła szkołę podstawową. Później uczyła się w Gimnazjum im. Św. Kingi w Tarnowie i do wybuchu wojny ukończyła trzy klasy. W 1936 r. jej rodzice wybudowali dom w Mościcach, w którym cała rodzina zamieszkała.

Od czerwca 1942 r. do marca 1943 r. datuje się jej czynna działalność konspiracyjna w Armii Krajowej w placówce „Monika” w Mościcach k. Tarnowa. Aleksandra przeszła szkolenie wojskowe i sanitarne w grupie Władysława Sokoła, pseudonim „Partenau”, i marcu 1943 r. została zaprzysiężona pod pseudonimem „Alfa”. Od marca 1943 r. do lipca 1944 r. brała udział w kolportażu prasy podziemnej oraz przewożeniu i ukrywaniu ludzi. W sierpniu 1944 r. została zmobilizowana i wcielona do oddziału sanitarnego w 1. Batalionie „Barbara” 16. Pułku Piechoty Ziemi Tarnowskiej (jego dowódcą był kpt. Eugeniusz Borowski, pseud. „Leliwa”), w którym służyła do października. Służyła również w Wojskowej Służbie Kobiet 2. Plutonu Strzeleckiego 4. Kompanii „Ewa”. Brała udział w akcjach Batalionu na szlaku bojowym Pogórza Tarnowskiego: Błonie, Pleśna, Rychwałd, Lubinka, Lichwin, Janowice, Burzyn, Słona, Szczepanowice, Gilowa Góra, Sucha Góra, Polichty, Ratówki i Jamna [6]. W październiku 1944 r. została odkomenderowana do placówki „Monika”

In 1929 she moved with her parents to Tarnów – her father got a job at the State Nitrogen Compounds Factory in Mościce (now Tarnów district), and her mother at the teacher training school gymnasium at the State Teachers’ Seminary, where Aleksandra graduated from primary school. She was a graduate of St. Kinga Secondary School in Tarnów and managed to complete the third grade of her secondary education before the war broke out. In 1936 her parents built a house in Mościce, where they lived together.

From June 1942 to March 1943 she was active in the Home Army (AK); “Monika” outpost in Mościce near Tarnów (she underwent military and sanitary training in Władysław Sokół’s group, pseudonym “Partenau”; in March 1943 she was sworn in under the pseudonym “Alfa”). From March 1943 to July 1944 Aleksandra Jaklińska took part in the distribution of the underground press and mediated in transporting and hiding people. From August to October 1944 she was mobilized and conscripted into the sanitary unit in the 1st Battalion “Barbara” of the 16th Tarnów Land Infantry Division (commander Captain Eugeniusz Borowski pseudonym “Leliwa”). She served in the Women’s Military Service of the 2nd Rifle Platoon of the 4th Company “Ewa”. Along with her battalion she fought in the battles of Błonie, Pleśna, Rychwałd, Lubinka, Lichwin, Janowice, Burzyn, Słona, Szczepanowice, Gilowa Góra, Sucha Góra, Polichty, Ratówki and Jamna in the Tarnowskie Foothills [6]. In October 1944 Aleksandra Jaklińska received an order to move to the “Monika” outpost – until January

Ryc. 9. Druga od lewej Aleksandra Jaklińska, pseud. „Alfa”; w środku w czapce wojskowej leży dowódca plutonu Jan Kozar, pseud. „Krzyk” [dzięki uprzejmości prof. Jaklińskiej]

Fig. 9. Second from the left Aleksandra Jaklińska pseudonym “Alfa”; in the middle, in a military cap, there is a platoon commander Jan Kozar, pseudonym “Krzyk” [courtesy of Prof. Jaklińska]

– brała udział w zabezpieczeniu Mościc i Tarnowa do stycznia 1945 r.

W październiku 1945 r. wróciła do przerwanej nauki w liceum matematyczno-fizycznym w Mościcach, którą ukończyła w 1946 r., po czym rozpoczęła studia na wydziale farmacji AM w Krakowie. W 1952 r. uzyskała dyplom magistra farmacji. W 1955 r. zaczęła pracę w Zakładzie Medycyny Są-

1945 she took part in the defence of Mościce and Tarnów.

In October 1945 she continued her education in the mathematical and physical secondary school in Mościce, which she completed in 1946, after which she began studies at the Faculty of Pharmacy of the Medical Academy in Cracow, which she completed in 1952 (master’s degree in pharmacy). She started

Ryc. 10. Od lewej: Bożena Bielak, Teresa Kazanowska, Henryka Ćwiklińska, Aleksandra Jaklińska, Małgorzata Mucha i Wanda Jędrzejewska [archiwum zakładu]

Fig. 10. From the left: Bożena Bielak, Teresa Kazanowska, Henryka Ćwiklińska, Aleksandra Jaklińska, Małgorzata Mucha and Wanda Jędrzejewska [departmental archives]

dowej w Lublinie. Miasto, do którego przyjechała wraz z mężem, Andrzejem Jaklińskim, zupełnie jej nie zachwycało – nikogo w nim nie znała, wszystko w nim było obce i inne. Poza tym było daleko do gór. Nie mogła doczekać się końca pobytu w Lublinie, który w pierwotnym założeniu miał trwać dwa lata, los jednak zdecydował inaczej.

W 1965 r. Aleksandra Jaklińska obroniła pracę doktorską pt. „Badania nad wpływem różnych czynników na wyniki oznaczeń alkoholu metodą Widmarka w krwi i w płynie mózgowo-rdzeniowym za życia i po śmierci” – promotorem był prof. Dżułyński, a recenzentami doc. Jerzy Maj i doc. Władysław Widy [2]. Jej rozprawa habilitacyjna z 1976 r. nosiła tytuł „Badania doświadczalne nad wpływem niektórych leków psychotropowych i pyrazolu na szybkość utleniania etanolu in vivo oraz w perfundowanej in vitro wątrobie szczura”. Opiekunem pracy był prof. Jakliński, zaś jej recenzentami: prof. Maj, prof. Stefan Raszeja, doc. Jan Markiewicz i doc. Władysław Nasiłowski [2].

Od 1977 r. pracowała na stanowisku docenta etatowego. 29 lipca 1991 r. Rada Państwa nadała jej tytuł profesora nauk farmaceutycznych.

Aleksandra Jaklińska apisała ok. 50 prac z zakresu toksykologii doświadczalnej, ze szczególnym

working in the Department in 1955. Her arrival with her husband Andrzej Jakliński in Lublin did not delight her; she did not know anyone here, everything was foreign and different. Besides, Lublin was far from mountains. All the time she waited for the end of her stay in Lublin, where she intended to live for only two years, but fate decided otherwise.

In 1965 Aleksandra Jaklińska defended her doctoral dissertation “Research on the influence of various factors on the results of alcohol determinations by Widmark’s method in blood and cerebrospinal fluid during life and after death” written under the direction of Prof. Dżułyński. The reviewers were: doc. Jerzy Maj and doc. Władysław Widy [2]. In 1976 she defended her post-doctoral dissertation “Experimental studies on the influence of some psychotropic drugs and pyrazole on the rate of ethanol oxidation in vivo and in vitro perfused rat liver” – written under the direction of Prof. Jakliński. The reviewers were: Prof. Maj, Prof. Stefan Raszeja, doc. Jan Markiewicz and doc. Władysław Nasiłowski [2].

Since 1977 Aleksandra Jaklińska has worked as a full-time associate professor. On 29 July 1991 the State Council awarded her the title of professor of pharmaceutical sciences.

Ryc. 11. Prof. Aleksandra Jaklińska przy pracy [archiwum zakładu]

Fig. 11. Professor Aleksandra Jaklińska at work [departmental archives]

Ryc. 12. Pożegnanie prof. Aleksandry Jaklińskiej [archiwum zakładu]

Fig. 12. Farewell to Professor Aleksandra Jaklińska [departmental archives]

Ryc. 13. Prof. Mieczysława Trojanowska stoi w środku [archiwum zakładu]
Fig. 13. Professor Mieczysława Trojanowska in the middle [departmental archives]

uwzględnieniem problematyki alkoholu etylowego oraz wpływu niektórych leków na metabolizm alkoholu etylowego. Pracowała do emerytury, na którą przeszła 1 października 1994 r. Była kierownikiem działu trucizn lotnych w pracowni toksykologicznej, a następnie kierownikiem całej pracowni toksykologicznej. Mimo zaawansowanego wieku (97 lat) nadal interesuje się działalnością lubelskiego zakładu, któremu poświęciła całe swoje zawodowe życie.

Mieczysława Trojanowska urodziła się 22 kwietnia 1915 r. w Lublinie. W czasie okupacji należała do Armii Krajowej i brała udział w powstaniu warszawskim. W 1949 r. uzyskała dyplom mgr farmacji, ukończywszy Wydział Farmacji UMCS w Lublinie. Zaczęła pracę wraz z początkiem lipca 1954 r., a dwa lata później została starszym asystentem. 16 marca 1962 r. uzyskała stopień doktora farmacji na AM w Gdańsku i krótko potem, 1 maja 1962 r., objęła stanowisko adiunkta w lubelskim zakładzie. 28 września 1966 r. odbyło się jej kolokwium habilitacyjne – „Badania na rolę glukozy w wytwarzaniu się alkoholu »endogenego« we krwi ze zwłok”. Recenzentami byli: prof. Stanisław Byczkowski, prof. Dżułyński oraz prof. Marian Krawczyński [2].

Od 1968 r. Mieczysława Trojanowska zajmowała stanowisko docenta, a 1 maja 1984 r. została prof. nadzwyczajnym. Pracowała do przejścia na emeryturę w 1985 r., kierując pracownią toksykologii ogólnej. Zmarła 9 lutego 2003 r. Została pochowana na cmentarzu przy ul. Lipowej w Lublinie.

Aleksandra Jaklińska has written about 50 articles on experimental toxicology with particular emphasis on problems related to ethyl alcohol and the influence of some drugs on ethyl alcohol metabolism. She worked until her retirement on 1 October 1994. She was the head of the volatile poisons department in the toxicology laboratory and then the head of the entire toxicology laboratory. Despite her advanced age (96 years), she eagerly follows the work of the Department, to which she devoted her entire professional life.

Mieczysława Trojanowska was born on 22 April 1915 in Lublin. During the occupation she was a Home Army soldier and took part in the Warsaw Uprising. She obtained a diploma in pharmacy in 1949 at the Faculty of Pharmacy at Maria Curie-Skłodowska University in Lublin. She started working for the Department on 1 July 1954. On 1 July 1956, she became a senior assistant. Mieczysława Trojanowska received her doctoral degree on 16 March 1962 from the Medical Academy in Gdańsk, and on 1 May 1962 she became assistant professor of the Department. On 28 September 1966, a post-doctoral colloquium was held, during which she defended her dissertation “Studies on the role of glucose in the production of »endogenous« alcohol in blood from corpses”. The reviewers in the procedure included Prof. Stanisław Byczkowski, Prof. Dżułyński and Prof. Marian Krawczyński [2]. Mieczysława Trojanowska was promoted to the position of associate professor (*docent*) in 1968, and on

Ryc. 14. Od lewej: Stefan Raszeja, Rozalia Bryc-Rutkiewicz, Axel Simon i Andrzej Jakliński [archiwum zakładu]

Fig. 14. From the left: Stefan Raszeja, Rozalia Bryc-Rutkiewicz, Axel Simon and Andrzej Jakliński [departmental archives]

W 1953 r. w lubelskim zakładzie zaczęła pracować Rozalia Rutkiewicz, z domu Kaszuba, *primo voto* Bryc. Przyszła na świat 29 listopada 1928 r. w miasteczku Łokacze na Wołyniu (obecnie Ukraina). W 1939 r. była zmuszona przerwać naukę w szkole powszechnej z powodu wybuchu wojny; ukończyła ją później na tajnych kompletach w 1941 r. Po wyzwoleniu kontynuowała edukację w gimnazjum, które ukończyła w 1948 r. W tym samym roku rozpoczęła studia na wydziale lekarskim UMCS w Lublinie, kończąc je w 1953 r. We wrześniu 1953 r. rozpoczęła pracę w Zakładzie. Uzyskała I i II stopień specjalizacji z zakresu medycyny sądowej.

W 1964 r. obroniła pracę doktorską pt. „Zmiany histopatologiczne w węzłach chłonnych badanych wiele lat od zakażenia kiłą” – promotorem był doc. Roman Michałowski, a recenzentami prof. Marian Mienicki i doc. Marian Rozynek [2]. Mieczysława Trojanowska pracowała następnie jako asystent, starszy asystent, a od 30 września 1964 r. jako adiunkt, kierując utworzoną pracownią histopatologiczną.

Przeszła na emeryturę 30 września 1989 r. Ciężko później chorowała; zmarła w 2004 r. i została pochowana na cmentarzu w Skierniewicach, w grobowcu rodzinnym drugiego męża Rutkiewicza. Była bardzo elegancką kobietą; zawsze mówiła z rozważnością, z pięknym wschodnim zaśpiewem.

Ryc. 15. Od lewej Zofia Tomaszewska i Rozalia Bryc-Rutkiewicz [archiwum zakładu]

Fig. 15. From the left: Zofia Tomaszewska and Rozalia Bryc-Rutkiewicz [departmental archives]

1 May 1984 she became Professor Extraordinarius (*profesor nadzwyczajny*). She worked in the Department until she retired in 1985 where she ran a general toxicology laboratory. She died on 9 February 2003 and was buried in the cemetery on Lipowa Street in Lublin.

Rozalia Rutkiewicz, née Kaszuba, first married name Bryc, started working in the Department in 1953. She was born on 29 November 1928 in Lokachi in Volhynia (now Ukraine). In 1939, when the war broke out, she stopped studying at a public school, which she completed in 1941 at clandestine classes. After the liberation she continued her education in a secondary school, which she completed in 1948. In the same year she began her studies at the Faculty of Medicine of the Maria Curie-Skłodowska University in Lublin, graduating in 1953. In September 1953 she started working in the Department. She obtained first and second degree specialization in forensic medicine.

She received her doctoral degree in 1964 after a successful defence of the doctoral dissertation “Histopathological changes in lymph nodes studied many years after syphilis infection” written under the direction of doc. Roman Michałowski and reviewed by Prof. Marian Mienicki and Marian Rozynek [2]. She worked as an assistant, senior as-

W omawianym okresie w Zakładzie Medycyny Sądowej w Lublinie pracował jeszcze dr Wojciech Witkowski, który w latach 1957–1963 zajmował stanowisko asystenta.

Następny, 1958 r. okazał się dla lubelskiego zakładu bardzo dobrym rokiem. Jednostka przeniosła się wówczas do zupełnie nowej siedziby i nadal prężnie się rozwijała. O tym będzie jednak mowa w kolejnej części cyklu.

Autor deklaruje brak konfliktu interesów.

since 30 September 1964 as an assistant professor (*adiunkt*), and was the head of histopathological laboratory.

On 30 September 1989 she retired. Later she fell seriously ill; died in 2004 and was buried in the cemetery in Skierniewice, in the family tomb of her second husband Rutkiewicz. She was a very elegant woman, speaking cautiously, in a beautiful Eastern singing style.

Doctor Wojciech Witkowski is the last one to work in the Department from 1957 to 1963 as an assistant.

The following year 1958 turned out to be a good year for the Department; it was then that the Department was moved to a completely new location, where it developed dynamically. However, more on this subject will be written on another occasion.

The author declares no conflict of interest.

Piśmiennictwo

References

1. Chagowski W. Professor Andrzej Jakliński in his student's memoirs. Arch Med Sadowej Kryminol 2018; 68: 62-77.
2. Wróbel A. Dysertacje doktorskie i habilitacyjne wykonane na wydziałach lekarskim i farmaceutycznym UMCS i Akademii Medycznej w Lublinie. Zakład Historii Nauk Medycznych AM w Lublinie, Lublin 2000: 49, 54, 55, 331, 378, 389, 397.
3. Tomaszewska Z. Medycyna sądowa. Alma Mater 1995; 4: 99-100.
4. Jakliński A. Akademia Medyczna w Lublinie w XX-lecie Polski Ludowej 1944–1964. Akademia Medyczna w Lublinie, Lublin 1964: 71-73.
5. Jakliński A. Dzieje Akademii Medycznej w Lublinie 1944–1974. Akademia Medyczna w Lublinie, Lublin 1974: 198-202.
6. Derus S. Szli Partyzanci (zarys działalności I Batalionu 16 pp. Armii Krajowej Ziemi tarnowskiej, kryptonim „BARBARA” w 1944 r.). Bytom 1970 – Lubaszowa 1994: 140, 154, 214–241.

Adres do korespondencji

Wojciech Chagowski
Katedra i Zakład Medycyny Sądowej
Uniwersytet Medyczny w Lublinie
ul. Jaczewskiego 8b
20-090 Lublin, Polska
e-mail: gronert@wp.pl

Nadesłano: 5.04.2019

Zaakceptowano: 24.04.2019

Address for correspondence

Wojciech Chagowski
Chair and Department of Forensic Medicine
Medical University of Lublin
8b Jaczewskiego St.
20-090 Lublin, Poland
e-mail: gronert@wp.pl

Submitted: 5.04.2019

Accepted: 24.04.2019